

Василь ТИМКІВ

*аспірант Прикарпатського національного університету імені
Василя Стефаника*

ORCID ID: 0009-0007-7454-7390

ТЕРОР В СТАНІСЛАВСЬКИХ ТЮРМАХ НКВД В 1939-1941 РОКАХ

Терор – насильницький спосіб примусу однієї людини чи великих соціальних груп до певних дій, або знищення (ліквідація) цих людей з певною окресленою метою та обґрунтуванням (ідеологічним, політичним і т.п.). Радянські органи безпеки в особі «Народного Комиссариата Внутренних Дел» розробили цілу систему терору. Мабуть, найбільш чітко вона спостерігалась в тюремній системі. В тюрмах терором можна назвати багато аспектів: від умов самого утримання до жахливих способів тортур та знущань над людиною. Об'єктом нашого дослідження є тюрми НКВД в Станіславові в період 1939 – 1941 рр.

У Станіславській області діяло в 1939-1941 рр. три тюрми НКВД: Станіславі – 114 працівників тюрми і ліміт в'язнів на 472 особи, Коломиї – відповідно 56 і 200 осіб та Печеніжині – 42 і 100 осіб [5, с. 483]. З огляду на округлість цифр ліміту в'язнів в двох останніх тюрмах, можна припустити, що навіть в розрахунках, вже не дотримувались норми співвідношення площ в камерах та кількості ув'язнених. Та й сама кількість ув'язнених осіб постійно перевищувала встановлений ліміт.

У відповідності до «Положення про тюрми НКВД СРСР для утримання підсудних» від 28 липня 1939 р. арештованим повинні були забезпечити нормальні умови сну, гігієни, харчування, прогулянки, перебування в камері, вони мали право отримувати грошові перекази, користуватися книгами в тюремній бібліотеці, грати в шахи й шашки, зустрічатися із адвокатами та рідними [5, с. 483]. Однак, на практиці всі ці норми й приписи брутально порушувалися.

Використовувався психологічний вплив на ув'язнених. У Станіславській тюрмі слідчі, за словами колишніх в'язнів, «перш за все, старались за всяку ціну дуже скоро заломити в'язня як духовно, так і фізично». Допит в тюрмах НКВД відбувався переважно вночі, здебільшого від 7 години вечора до 12 або й до 2 ночі, а часом і довше [7, с. 3]. Бойко Онуфрій Дмитрович, 1928 року народження, житель с. Старий Лисець Тисменицького району розповідає за свого батька, який пережив ув'язнення в тюрмі НКВД у 1941 р.: «Батько... говорив, що його 16 разів викликали на допит і били до того часу, поки не втрачав свідомість. До свідомості приходив тільки в камері. Били завжди вночі» [12, с. 116].

Дмитро Герман розповідає про тортури над його батьком Пилипом Германом, про що він дізнався від батькового співкамерника: «Пилипа дуже мучили, йому поломили ребра. Коли викликали на допит, то йшов сам, а з допиту його заносили майже мертвого і кидали між нас» [4, с. 80]. Скрипник Марія згадує

побачене: «В багатьох із них були повикручувані ноги і руки, що було зв'язано не з передсмертною агонією, а із слідами катувань, тому що ноги і руки практично не тримались тіла» [14, с. 116].

Методи тортур під час допитів були найрізноманітніші. Ось наведемо спогад в'язня про тортури на стільці. «Найбільш популярним приладдям для тортур на допросах був кант крісла. Гепіст-слідчий ставив ногу на крісло так, що залишався самий край крісла в одному розі завширшки півтора сантиметра. На цьому крайчику сідає в'язень, випрямовує ноги на всю довжінь, а п'яти чи обцаси черевиків тримає на долівці, ледви доторкаючи її. Руки випрямовує в гору або вбік. Так треба сидіти 7-8 годин безнастанно. Якщо в'язень не хоче, чи не може сидіти по вказівкам гепіста, гепіст присилує його сильними ударами нагана в голову й безнастанним биттям по лиці рукою. Видається, що вискакує з голови мозок, що всі зуби дістають маневровий марш у роті, а щоки й мязи, що окружують уста, є в дивному безнастанньому тремтінні. В'язень присилуваний сидіти на канті крісла, виконує обов'язок наказу, думаючи, що охоронить голову від побоїв. З початку здається, що кант крісла це нічого страшного, а що це огидне тортування – це друга річ. Руки починають в'янути, пальці рук і ноги брякнуть кров'ю і видається, що безнастанно пухнуть, що от-от лопне на них шкура. В місці дотику тіла й костей з кантом крісла відчувається нестерпний, жаркий біль, підсилений пекучем вогнем. По двох годинах сидження очі набігають кров'ю, з чола тече піт їдково-солений і заливає очі. В кутику уст напливає слина, мішається із стікаючим потом, повстає, немов клей, що споює міцно зуби. Очі блукають у п'їтмі, розмальовані й зелено-жовтими, ясними, блимаючими вогниками різних кіл, а мозок шумить, немов котиться в якісь провалля. Свідомість затрачена. Нараз чується щось зимне...

Людина бачить себе, що цілим тяжким тілом лежить на долівці в брудних порохах, скроплена водою. Моментально повертає пам'ять про цю операцію аж до омління, з якого врятувала вода. Гепіст-слідчий кричить: «Но, садісь на стул!». Та тіло таке важке, ноги так напугнявіють, що годі піднятись. Приходить ще один гепіст і помагає в'язневі встати, а саме так, що натовкає безнастанно вершком чобота в голову, біля живчика над вухом. Цю операцію виконує один з одного боку, а другий з другого боку голови. Голова здригається, болить, немов розгойдується в дикому шалі, й в'язень останками сил підхоплює своє тіло та сідає на крісло як слід. З безсилости голова паде до долу. Лице блідо-жовте, вимучене, пошматоване різнокольоровими стяжками побою. Очі заплили кров'ю. Перед в'язнем стає один слідчий гепіст, одну ногу кладе в'язневі на коліна, підпирається рукою, дивиться в очі мов опир-потвора й безнастанно говорить: «Но, гаварі, прізнайся!». Це чується годину, другу, третю...

З надмірного виснаження і слова промовити не можна. Часом скажеться тихеньким голосом: «Нічого не знаю». Відкриваються двері. До камери слідства входять ще 4-6 гепістів. Дрожить шкура. Один питає: «Это кто? Петлюра?!». В цей момент обов'язково падають різні огидні епітети, знані російському варварству. Несподівано в'язень дістає в шию безліч сильних ударів, і то таких, що

здається злітає голова з шиї. Один гепіст б'є рукою з переду під горло кажучи, що хоче направити голову. Звірі регочуться і просягають хижі пазурі над своєю жертвою. Удари під горло є дуже прикрі, шия пухне й відчувається, немов боханець між головою та плечима. Цей боханець пекучо болить. Інший гепіст флегматично світить сірника, трохи припалює, гасить, загострює і каже: «Вот он сейчас всё расскажет». Сірником наколює докладно набите місце. Людина з болю не кричить, але пищить. «Не памр'юш, не падохнеш, не видержіш і жіть не будеш», – кричить гепіст. Знову биття по лиці, омління і відливання. Опам'ятання аж в камері тюрми. Кілька днів відпочинку – і другий допрос...» [7, с. 3].

Також енкаведисти використовували і цькування собак під час допиту: «Одного разу його кинули після допиту дуже обдертого. – Згадує Дмитро Герман. – Коли прийшов до пам'яті, то розказав, що на нього пускали пса, і пес шматував його тіло» [4, с. 80].

Різні обставини та умови катувань розкриваються під час розкопок жертв комуністичного терору. Під час розкопок жертв НКВД в Дем'яновому лазі у ротовій порожнині чотирьох черепів виявлено тканинні кляпи. Три з досліджених черепів були чоловічої статі, а один – жіночої [10, с.19]. Такі кляпи використовувались енкаведистами, щоб приглушити крик жертви при катуванні.

У дев'яти скелетованих трупів виявлено зав'язані за спиною руки. На шести скелетах руки були зв'язані в ділянці зап'ясть, і в одному випадку – в ділянці ліктьових суглобів. На одному скелеті чоловічої статі декілька витків шнура були розміщені поперечно довжині передпліч, а потім напрям витків перейшов на повздожній. Таким чином, для більшої надійності вузол було зв'язано хрестоподібно. На скелеті, який за анатомо-морфологічними особливостями будови, на думку судово-медичного експерта Омельяна Левицького, мав належати людині неабиякої фізичної сили, руки були зв'язані в ділянці зап'ясть, а ноги – в ділянці нижньої третини гомілок. Матеріалом для зв'язування рук і ніг жертв служили різноманітні предмети: залізний дріт, електричний дріт в ізоляції, вузький шкіряний ремінець чи звичайний шнур [10, с. 19-20].

Про використання цвяхів під час тортур свідчить наступний спогад Дмитра Германа: «На подвір'ї [Станіславської в'язниці, після відступу більшовиків – авт.] ще не затоптана свіжа земля. Молоді хлопці взяли рискалі і швидко розкопали. На невеликій глибині показалася людська рука. Обережно витягли труп. Йому у вуха забиті цвяхи. Інші трупи були без очей, без язиків, без вух, з цвяхами в очах, в носах, з повибиваними зубами, полонаними ребрами, руками, ногами, обпаленими головами.» [4, с. 90]. Про використання цвяхів свідчить і Бойко Онуфрій Дмитрович: «В однієї жертви я бачив, що в ніс було забито два цвяхи, в іншій був знятий скальп» [12, с. 116].

В тюрмах НКВД широко використовували електричний струм для допитів в'язнів. Для цього існували відповідні механізми. В коломийській тюрмі існувала спеціальна шафа для тортур електричним струмом. «Старшина відкрив дві передні половинки і запхав мене в середину і замкнув», – згадує колишня ув'язнена тюрми НКВД в Коломії. «Скоро я почувла, що мені терпнуть ноги, що

щось підходить до серця і мені робиться слабо. Це діяв електричний струм. Я зомліла». В доважок до дії електричного струму добавлялась в шафі дія потужного світла від електричних ламп: «І електричний струм, і сильне яскраве світло діють на мозок, на очі, і все вмить провалилось» [2, с. 3]. У даних спогадах вказуються досить точні розміри шафи – 138 сантиметрів висоти, 87 ширини і 105 довжини. Очевидно, це вже було вияснено згодом, коли тюрму покинули більшовики, а свідок додав це до своїх спогадів.

Також в тюрмах існували електричні стільці для тортур. За словами одного із в'язнів, «це крісло було такої форми, як у дантистів. Перед кріслом є підставка на ноги, ззаду залізна підойма під голову. Опертя з боків покриті чорною масою. В'язня садовили на крісло. Ланцюжками зв'язували йому руки і ноги. Ноги вкладали в начиння з водою і корковим дном, щоби діяння електричного струму не було засильне. При кріслі була ще спереду клямра, якою оперізувано в'язня довкола живота, коли вже сидів на кріслі. Потім пускали електричний струм, котрий діяв годину або й півтори години. Мука в'язня була страшна» [7, с. 3].

Дослідник Ігор Андрухів стверджує, що таких електричних стільців в Станіславській і Коломийській тюрмах було декілька [1, с. 31].

Коли виносили жертв зі Станіславської тюрми після відходу енкаведистів, то свідок Бойко О.Ф. запримітив, що «деякі трупи були чорні. Люди говорили, що їх вбивали струмом» [12, с. 116]. Скрипник Марія згадує: «Всі трупи були голі і чомусь коричневі, напевне, їх вбивали током, в крайньому разі так тоді говорили дорослі» [14, с. 116]. Децик Дарія Романівна, 1926 року народження, жителька м. Івано-Франківська, також свідчить, що «тіла були чомусь коричневі і розпухлі» [13, с. 117].

Коли в липні 1941 р. були розкриті поховання в Дем'яновому Лазі на околиці Станіслава, то там також були виявлені жертви катовані електричним струмом. «Пригадую, люди ще дивувались, що на окремих трупах не було слідів кульових поранень. А кулаки були так зціплені, що аж нігті повпивалися в долоні. Казали, що тих людей вбито електричним струмом», - розповідає Іван Івасютяк [9, с. 6].

Катування жертв ретельно приховувалися. Бойко О.Ф. свідчить, що «... на подвір'ї тюрми постійно були трактори, щоб не було чути криків закатованих» [12, с. 116].

Катування могли тривати декілька місяців і мало хто міг їх витерпіти. Згодом засуджених відправляли до спец таборів на примусові роботи. Найближчий з них знаходився у Вінницькій області.

Дмитро Герман розповідає навіть про закопування жертв живими: «В наступній ямі трупи були розбухлі. Говорили, що тут людей закопали живими.» [4, с. 80]. Те ж саме говорить і Бойко О.Д.: «Шукаючи свого батька, я помітив, що серед подвір'я ще свіжа земля коливалась від живцем закопаних» [11, с. 12]. «Розкопали людину, яка була в землі в стоячій позі. Я побачила сильно роздутий фіолетовий язик, який не вмщувався у роті і був на верху. Від людей почула, що закопували стоячи живих людей...», – розповідає Целевич Ірина [15, с. 120].

Дмитро Герман переповідає слова очевидця Михайла Гомонила, що в'язнів Станіславської тюрми розстрілювали у спеціальних камерах, а потім закопували на подвір'ї тюрми. Розстріляних було так багато, що «на території тюрми не стало місця для трупів», а «один більшовицький кат хвалився, що він так стріляв, аж його палець болів»[4, с. 87].

Децик Дарія свідчить, що тіла перед захороненням обливали якоюсь речовиною: «Мені здається, що тіла їхні були чимось политі. Всі люди тоді так думали і тепер, будучи медичним працівником, я можу стверджувати, що то не був процес гниття»[13, с.117].

Про способи захоронень також є свідчення. «На подвір'ї ми підійшли до розритої ями. В ямі лежали трупи людей. Спочатку я підійшов до ями, але звідти, але звідти було чути важкий трупний запах і ми відійшли» [12, с. 115].

Газета «Українські щоденні вісті» розповідає, що «у пивницях тюрми відкрито три великих камери, де були покладені трупи аж під саму стелю... Сопух був такий сильний, що робітники не могли перевести розпізнання трухів. Довелось ці три камери повні трухів замурувати» [8, с. 76]. Подібні три пивниці повні трухів буде виявлено і в Отинії.

Перед захороненням більшість в'язнів роздягали. «На подвір'ї тюрми було дві купи одяжі – чоловічої і жіночої. В більшості випадків одяга була гуцульська», – свідчить Бойко Онуфрій [12, с. 115]. Теж саме свідчить Скрипник Марія: «На подвір'ї тюрми в ямі було багато одягу. Це в більшості випадків був гуцульський одяг. По одягу люди впізнавали своїх близьких і рідних» [14, с. 116]. «Про тисячі жертв помордованих НКВД в'язнів свідчить величезна скирта закривавлених сорочок і штанів під стіною будинку, де приміщувалось НКВД в Станіславі», – розповідає газета «Українські щоденні вісті» від 16 липня 1941 р. [8, с. 75]. Децик Дарія згадує: «Перше, що кинулось мені в очі, це те, що через подвір'я було протягнуто багато шнурів, на яких висів одяг людей. В більшості випадків це був одяг гуцульський, як чоловічий, так і жіночий, а також інтелігенції. Там висіли жіночі комбінації, сукні, костюмні штани, сорочки чоловічі, було багато жіночих шовкових панчіх. З гуцульського одягу висіли чоловічі і жіночі вишивані сорочки, фоти, киптарі, кожушки, чоловічі домоткані штани. Одяг розвісили на шнури люди, що першими прийшли в тюрму... Одяг розвішували для того, щоб рідні впізнавали, хто був вбитий... Всі трупи були голими.» [13, с. 117]. «Я побігла на територію тюрми, де побачила рештки одягу, а саме черевики, чоботи – як чоловічі так і жіночі, фотографії повністю голих людей» - свідчить Целевич Ірина, 1924 року народження, жителька м. Надвірної [15, с. 120].

Жахлива загальна картина розкривалась при відступі більшовиків зі Станіслава. Більшовики покинули місто 1 липня 1941 р. Люди кинулись до центральної тюрми. Ось про це декілька спогадів. Олександр Дем'янів згадує: «Всюди трупи, їх тисячі. Чоловіки, жінки, ще зовсім молоді, майже діти... Трупами забиті всі камери, коридори і кімнати, а на тюремному подвір'ї трупи складені штабелями. Прийшли рідні. Плач, стогін і прокляття людоїдам. Пізнають своїх і забирають...» [3, с. 4].

«Коли бої докотились до Станіслава, в'язні крізь вікна бачили німецькі літаки. Московських катів як вітром змело. Тільки доносились удари, як розбивали добре укріплені, міцними замками, позамикані брами.

Змордовані і зморені люди вже не мали надії на життя... Тепер у них блиснула надія на врятування. Вони почули, як хтось крикнув: «Я йду додому по молот!» ...І двері відчинились. «Браття! Ви вільні!» - почули дужий чоловічий голос.

Рятівники вжахнулися: в'язні були в жалогідному стані, зморені, зарослі, деякі не могли вставати, їх піднімали і надавали першу медичну допомогу. Хтось із рятівників крикнув: «Хлопці! Розбивайте наступні двері! Там ще є живі люди!». Гриміли молоти. З наступної камери вивели кількох живих людей. Так було довго...» [4, с. 88].

Траплялися випадки, коли енкаведисти перед відступом замурували живих в'язнів. Мабуть, сподівалися швидко вернутися. Про один із таких випадків, що трапився в приміщенні палацу Потоцьких в Станіславі, згадує Ілля Гавриш: «Після відходу Червоної армії у Станіславі почалося безладдя. Люди тягли із складів усе, що тільки могло знадобитися вдома. Натовп міщан у пошуках майна вийшов на Вали, де тепер знаходиться військовий госпіталь. Там люди й почули настирливий стукіт за стінами будинку. Так були звільнені люди, яких НКВС замурував живими в товстих мурах колишніх панських палаців» [9, с. 6].

«В камерах купами хаотично лежали трупи» [4, с. 90]. «В одній із камер було дуже багато крові. Там ще було декілька трупів, що були приперті до стіни. Коли ми прибігли до другої камери, то люди говорили, що тут була катівня. На столику, що був біля стіни лежали якісь інструменти. Люди говорили, що закатованих в цій камері дотягували до діри, а з другої камери гаком труп витягували. Робилося це для того, щоб не видно було того, хто катував» [12, с. 115].

Не з меншою жорстокістю енкаведисти знущались і над жінками та дівчатами. Герман Дмитро згадує побачене в тюрмі: «Тут були й дівчата з красивими косами... Ось лежить молоденька жінка з обрізаними грудьми, а на грудях – мертво немовля» [4, с. 80]. Скрипник Марія згадує: «В самому приміщенні тюрми, в одній із камер, я побачила багато трупів. Тут були тільки чоловіки. В другій камері були тільки жінки. Біля однієї жінки я бачила мертву дитину, яка, напевно, народилася в тюрмі» [14, с. 116]. Децик Дарія згадує подібне: «Що мені врізалось у пам'ять – це дев'ять чоловічих трупів, що лежали прямо на підвір'ю тюрми. Серед них лежала одна жінка і дитина. Дитина була дуже маленька, напевно народилася в тюрмі.» [13, с. 117]. Чи ця жінка і дитина одні ті ж особи зараз важко судити. Такі випадки є далеко непоодинокими. Олександр Дем'янів, стверджує, що бачив жінок з розпоротими животами [3, с. 4].

Енкаведисти знущались і над вагітними жінками, про що говорить Бойко Онуфрій: «В одній вагітній жінки розпороли живцем череву, вибрали шестимісячну дитину і кинули у відро.» [11, с. 12].

Олександр Дем'янів зазначає, що бачив священика, прибитого до стіни в Станіславській в'язниці [3, с. 4].

Часто тортури проводились через відрізання окремих частин тіла. Ось що про це говорить Герман Дем'ян: «В іншій камері – відро з язиками, а на столі інструменти, якими користувались більшовицькі шакали» [4, с. 90]. Теж саме побачив О.Д. Бойко, який після втечі більшовиків прийшов в Станіславську тюрму і «забіг в ту кімнату, де кати знущалися над своєю жертвою... У відрах, яких кати не встигли закопати, знаходились відрізані вуха, виколоті очі, вирізані тризуби, жіночі груди, статеві органи» [11, с. 12]. Подібне говорить і Скрипник Марія: «В багатьох трупів не було очей, були повиривані язики» [14, с. 116].

Також свідок Онурфрій Бойко бачив інструменти, що знаходились в камері тортур [12, с. 115]. «Українські щоденні вісті» розповідають, що в Станіславській в'язниці «НКВД мало спеціальну залю тортур». Підлога цієї «залі» була «вицементована з відпливом по середені», очевидно для стікання крові, чи змивання її водою. Однак підлога на час відступу енкаведистів була «цілком закривавлена. Кров заціпеніла, почорніла. По стінах сліди струмків крові». В даній камері тортур також було виявлено «безліч різнорідного «приладдя» тортур: щипці, кліщі, молотки, корсети з набитими цвяхами, що їх вдягали тортурованим на груди, «кафтан безпеки», що вложений на в'язня не дозволяв йому ворухнутися, електричне крісло з різними дротами, електричні лампи, що поразували очі і голову тортурованого.» [8, с. 75-76].

Таким чином, можна підвести певні підсумки. Перш за все треба відзначити, що терор енкаведистів не обмежувався будь-якими моральними нормами і мав яскраво виражений антилюдський характер. Наступний висновок про те, що терор мав систематичний характер і повторюваність, тобто акти знущань, навіть найнелюдяніші, не були поодиноким явищем. В підсумках варто наголосити і про садизм працівників НКВД, що не в малій мірі проявився в знущанні над жінками і дітьми. Особливістю станіславських тюрем НКВД було те, що тут найбільше сконцентровувався механізм терору усієї Станіславської області, а цілком ймовірно, що це був один із центрів терористичної діяльності західного регіону України. Власне, саме в тюрмах Станіславова знаходились довершені механізми та установки тортур. Тут слід відзначити і той факт, що у створенні способів тортур неабияку роль відіграла і радянська наука, свідченням чого є спеціальні технічні засоби для знущань.

1. Андрухів І.О., Француз А.Й. *Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939-1959 роки.* Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. 448 с.
2. *В'язниця НКВД в Коломиї. Воля Покуття. 1941. 17 липня.* С. 3
3. Вівчар Б. *Освятімо їх правдою і молитвою. Галичина. 1998. 29 жовтня.* С.4
4. Герман Д. *Зродились ми великої годин. У вирі боротьби.* Івано-Франківськ: СІМІК, 2008. С. 80-90
5. Дем'янчук Т.Д. *Організаційно-правове становлення та діяльність кримінально-виконавчої системи в Західних областях України в 1939-1941 рр. Митна справа. 2011. №5 (77). Ч.2. С. 481-486*
6. Дем'янчук Т.Д. *Становлення тюремної мережі та масштаби репресій у тюрмах західних областей УРСР напередодні Великої Вітчизняної війни.*

URL:www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=27022 (дата звернення 01.14.2024)

7. *Звірі з ГПУ. Воля Покуття. Коломия, 1941. 3 серпня. С. 3*
8. *Злочини комуністичної Москви в Україні вліті 1941 року. Нью-Йорк: Пролог, 1960. 86 с.*
9. *Круцик Р. Дем'янів Лаз. Хроніка злочинів. Розповідь третя. Галичина. – 1991. 14 лютого. С.6*
10. *Левицький О. Непокараний злочин. Івано-Франківськ. Нова Зоря, 2009. 136 с.*
11. *Перцович В. Сльози горя не падають на землю. – Івано-Франківськ, 2008. 144 с.*
12. *Спогад Бойка Онуфрія Дмитровича, 1928 р.н., жителя с. Старий Лисець Тисменицького району. Левицький О. Непокараний злочин. Івано-Франківськ. Нова Зоря, 2009. С. 115-116*
13. *Спогад Децик Дарії Романівни, 1926 р.н., жительки м. Івано-Франківська. Левицький О. Непокараний злочин. Івано-Франківськ. Нова Зоря, 2009. С.117-118*
14. *Спогад Скрипник Марії Мар'янівни, 1928 р.н., жительки м. Івано-Франківська. Левицький О. Непокараний злочин. Івано-Франківськ. Нова Зоря, 2009. С.116-117*
15. *Спогад Целевич Ірини Львівної, 1924 р.н., жительки м. Надвірна. Левицький О. Непокараний злочин. – Івано-Франківськ. Нова Зоря, 2009. – С.120-121*

Тимків В. Терор в станіславських тюрмах НКВД в 1939-1941 роках.

Розкриття терору НКВД, як системи фізичних та психологічних тортур, що застосовувались в тюрмах Станіславської області в період з 1939 по 1941 роки до політичних в'язнів, та жахливих злочинів, вчинених над ними, із використанням матеріалів судово-медичної експертизи та свідчень очевидців.

Дослідження базується на аналізі свідчень колишніх в'язнів, а також на матеріалах розкопок, що розкривають трагічні обставини і злочини, вчинені радянською владою.

Встановлено, що терор у тюрмах НКВД Станіславської області був систематичним і надзвичайно жорстоким, використовуючи різні методи тортурування, включаючи не тільки фізичні, а й психологічні, зокрема проведення нічних допитів, утримання разом з дорослими в'язнями їх дітей. . В статті розкрито факти про жорстоке поводження над жінками, в тому числі і вагітними. Трагічні факти свідчать про використання різноманітних пристосувань та інструментів для тортур, зокрема у тюрмах НКВД існували спеціальні приміщення для тортур, обладнані електричними стільцями та іншими пристроями з використанням електричного струму для катування. Також досліджується роль НКВД у прихованні фактів катування та масових екзекуцій. Автор дійшов висновку, що терор в тюрмах НКВД Станіславської області мав системний характер і супроводжувався використанням різноманітних методів та форм знущання над ув'язненими людьми.

Розкрито раніше маловідомі факти про систему терору в тюрмах НКВД у Станіславській області, що додає нові риси до розуміння репресивної політики радянського режиму. В цілому, ця стаття пропонує детальний аналіз теми терору в тюрмах НКВД у

1939-1941 роках і розширює наше розуміння репресивної політики радянського режиму та її впливу на жертви політичних репресій.

Результати дослідження можуть використовуватися в історичних дослідженнях та під час вивчення радянського періоду в історії України, а також для розуміння трагічної спадщини тоталітарних режимів.

Ключові слова: терор, НКВД, тюрми, тортури, радянський період, Станіславська область.

Tymkiv Vasyl. Terror in NKVD Prisons in Stanislav Region during 1939-1941

This study aims to expose the NKVD's terror as a system of physical and psychological torture implemented in the prisons of Stanislav Region from 1939 to 1941, targeting political prisoners, and the horrendous crimes committed against them, utilizing materials from forensic examinations and eyewitness testimonies.

The research is based on analyzing testimonies from former inmates and materials from excavations that reveal the tragic circumstances and crimes perpetrated by the Soviet authorities.

It has been established that the terror in NKVD prisons in Stanislav Region was systematic and extraordinarily brutal, employing various torture methods including not only physical but also psychological torments such as conducting night interrogations and detaining prisoners' children alongside adults. The article exposes facts of brutal treatment of women, including pregnant women. Tragic facts testify to the use of various devices and instruments for torture, including specialized torture chambers equipped with electric chairs and other devices utilizing electric current for torture. The role of the NKVD in concealing torture and mass executions is also investigated. The author concludes that the terror in NKVD prisons in Stanislav Region was systemic and accompanied by the use of various methods and forms of abuse against prisoners.

Previously unknown facts about the terror system in NKVD prisons in Stanislav Region are revealed, adding new aspects to the understanding of the repressive policy of the Soviet regime. Overall, this article offers a detailed analysis of the topic of terror in NKVD prisons during 1939-1941, expanding our understanding of the repressive policy of the Soviet regime and its impact on the victims of political repression.

The research results can be utilized in historical studies and in the study of the Soviet period in Ukrainian history, as well as for understanding the tragic legacy of totalitarian regimes.

Keywords: terror, NKVD, prisons, torture, Soviet period, Stanislav Region.